

ГІРЖЕВА О.М., кандидат економічних наук, доцент,
БІРЧЕНКО Н.О., старший викладач
Харківський національний технічний університет
сільського господарства імені Петра Василенка

МЕТОДИ ФІНАНСУВАННЯ РИЗИКУ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Гіржева О.М., Бірченко Н.О. Методи фінансування ризику діяльності підприємства.

В статті розкрито роль ризику в діяльності підприємств, обґрунтовано необхідність управління ними. Узагальнені методи управління ризиками (уникнення, прийняття, передача та зниження ризику). Сформульовано основні методи фінансування ризику, а саме попереднє, поточне та наступне фінансування, розкрито їх сутність та умови застосування. Розкрито джерела фінансування заходів з управління ризиками. Запропоновано використання комплексного підходу в фінансуванні ризику підприємства, основою якого є метод Хаустона. Наголошено, що вартість підприємства є основним критерієм прийняття рішення про доцільність використання різних методів фінансування ризику.

Ключові слова: ризик, управління ризиками, методи управління ризиками, фінансування ризиків, методи фінансування ризиків.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Зміни зовнішнього середовища, обумовлені трансформаційними процесами в економіці країни і світу в цілому, призводять до нестабільності функціонування підприємств, і як наслідок, стає актуальною проблема управління ризиками.

Управління ризиками на підприємствах представляє собою систему регулювання економічних, фінансових та інших відносин, що виникають в умовах невизначеності. Невизначеність є підставою для появи ризику. Так, у разі цілеспрямованих дій людини в умовах невизначеності, виникає потенційна можливість (ризик) настання подій, які не дозволять досягти поставлених цілей. Зміни зовнішнього середовища вимагають постійного оновлення системи управління підприємства. Категорія ризику займає при цьому одне з провідних місць.

Управління ризиками підприємства спрямовано не тільки на виявлення будь-яких ризиків, а й на управління можливостями підприємства, що, в свою чергу, формує і зберігає його вартість на ринку.

В основі управління ризиками лежить фінансування ризику, що передбачає пошук і мобілізацію грошових ресурсів для здійснення превентивних заходів і запобігання збиткам при настанні несприятливих подій. Саме тому особливого значення набувають методи фінансування ризику та умови їх використання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам управління ризиками присвячені праці як вітчизняних,

так й іноземних вчених. Велику увагу цим питанням надавали В.В. Вітлінський, Г.І. Великоиваненко, В.М. Гранатуров, О.Б. Шевчук, С.М. Клименко, О.С. Дуброва, І.О. Крюкова, А.О. Старостіна, В.А. Кравченко, І.Т. Балабанов, І.А. Бланк, В. Лоуренс, П. Мур та і багато інших [1-10]. При всій важливості проведених досліджень, це питання залишається актуальним, оскільки окремі аспекти управління ризиками підприємств ще недостатньо вивчені, не знайшли практичного втілення, а, отже, вимагають поглибленого дослідження.

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає у дослідженні методів фінансування ризику діяльності підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Класичні методи управління ризиками включають їх уникнення, прийняття, передачу та зниження ризику.

І.О. Крюкова до методів управління ризиками відносить уникнення ризику (відмова від здійснення фінансових операцій, відмова від контрагентів); передача ризику (самострахування; страхування; розподіл ризиків між учасниками інвестиційних проєктів; факторингові та форфейтингові операції); утримання ризику (диверсифікація, лімітування, хеджування) [4].

В сучасних умовах відмову від ризику використовують тільки в тому випадку, коли прогнозовані збитки від його реалізації мають катастрофічний характер і несуть суттєву небезпеку для діяльності підприємства. Ризик – подія випадкова, тому всі інші методи припускають його наявність,

а вибір способу управління залежить від двох показників: ймовірності його настання і фінансової величини його прояву.

Методи фінансування ризику умовно можна розділити на:

- попереднє фінансування (до настання події);

- витрати на компенсацію збитків при збереженні ризиків (наступне фінансування, тобто після настання події);

- адміністративні витрати на управління ризиком (поточне фінансування).

При попередньому фінансуванні ризику направлення частини коштів підприємства на організацію резервних фондів або сплату страхових внесків здійснюється до того, як відбудуться непередбачені події.

Фінансування після настання подій виникає, як необхідність підприємства оплатити збитки, що виникли. При страхуванні воно оплачує тільки незастраховані ризики. В інших випадках компенсація збитків буде відбуватися або з резервних фондів, або з інших фондів підприємства.

Поточне фінансування ризику складається з адміністративних витрат на забезпечення роботи ризик-менеджерів, організацію моніторингу несприятливих подій та ситуацій і поточних витрат на компенсацію збитків, впровадження і підтримка комп'ютерних баз даних, оплату роботи експертів, що виконують певні види робіт, оцінку, консалтинг і т.п. Поточне фінансування доцільно рівномірно розподілити по фінансовим періодам і враховувати при аналізі ефективності з урахуванням коефіцієнтів дисконтування.

Джерела фінансування заходів з управління ризиками підприємства розрізняють в залежності від вибраного методу. Виділяють наступні основні джерела:

- кошти, що обліковуються у складі собівартості продукції;

- власні кошти підприємств, в тому числі, статутний фонд і резерви, що формуються з прибутку;

- фонди самострахування

- зовнішні джерела - кредити, дотації і позики;

- страхові фонди [8].

Перші три джерела формуються за рахунок коштів самого суб'єкта господарювання, відносяться до засобів самострахування і представляють процедуру стримування або прийняття ризику. Останні

два передбачають використання зовнішнього капіталу і відносяться до методу «передачі ризику».

У кожного з підходів до фінансування ризику є свої переваги і недоліки. Методи, які стосуються способу самострахування, застосовуються щодо ризиків, вірогідність і величина збитків по яких не перевищують граничного значення, визначеного на етапі оцінки ризику. В цьому випадку всі фонди знаходяться в управлінні у суб'єкта, тому дохід від їх використання збільшується в його користь, а також відсутня необхідність вирішувати питання щодо врегулювання збитків і організації фінансування зі сторонніми підприємствами та організаціями. Разом з тим, катастрофічні збитки, в тому числі отримані шляхом додавання декількох очікуваних, все ж можуть мати місце, що призведе до ліквідації страхового фонду і навіть змусить підприємство припинити свою діяльність. До того ж необхідність «тримати під контролем» загальний рівень ризику змушує підприємство проводити додаткові організаційні витрати, формувати спеціальний штат, який займається цими питаннями, який, в свою чергу, обмежений в інформації для прогнозування майбутніх витрат по відшкодуванню збитків через недостатню базу даних.

Використання сторонніх джерел фінансування ризику пов'язано умовами договору з кредиторами.

Серед усіх способів передачі ризику страхування є найбільш популярним методом управління ризиком в усьому світі. В цілому переваги використання страхування, як механізму управління ризиком, полягають у наступному:

- залучення страхового капіталу для компенсації збитків підприємства дозволяє забезпечити гарантоване джерело грошових коштів для компенсації збитків страхувальника в разі виникнення несприятливих подій;

- зниження невизначеності у фінансовому плануванні діяльності підприємства дозволяє забезпечити вивільнення коштів, які повинні були б резервуватися в фонді ризику для покриття непередбачених збитків, а тепер можуть бути використані для отримання доходу при інвестуванні у виробництво;

- вивільнення грошових коштів для більш ефективного використання за допомогою заміни невідомих витрат на компенсацію збитків в майбутньому певними витратами на сплату страхової премії;

- скорочення витрат на управління ризиком шляхом використання досвіду страхових експертів для оцінки і управління ризиком.

Разом з тим, використання механізму страхування як фінансового інструменту для покриття ризику ніколи не може забезпечити повну компенсацію всіх збитків. Це пов'язано з індивідуалізацією того чи іншого об'єкту страхування, оцінка ризиків для якого може становити суттєву проблему навіть для самого досвідченого страховика. Побоюючись отримати збиток від таких угод, страхова компанія буде намагатися компенсувати цей недолік розміром тарифу, величина якого буде неприйнятна для потенційного страхувальника.

Основним фактором, що впливає на вибір методу управління ризиком, для будь-якого господарюючого суб'єкта є вартість фінансування ризику або витрати, пов'язані з його усуненням. Так, згідно з методом Хаустона звернення суб'єкта господарювання до страхової компанії буде йому вигідним, за умови, що страхова премія не перевищить величину очікуваного збитку з урахуванням прибутковості резервного фонду в разі самострахування [3]:

$$p \leq L_{oc} + \frac{r - i}{1 + r},$$

де P - страхова премія; L_{oc} - середній очікуваний збиток; F - розмір резервного фонду при самострахуванні; r - середня рентабельність працюючих активів; i - середня рентабельність активів фонду ризику.

При цьому вартість підприємства, тобто його чисті активи при використанні страхування повинні перевищувати аналогічний показник в разі самострахування.

Однак, як було зазначено раніше, страхування ніколи не може забезпечити

повну компенсацію збитку суб'єкта господарювання, тому частина ризику залишається на відповідальності у страхувальника. У зв'язку з цим, для прийняття рішення про фінансування ризику можна скористатися моделлю змішаного фінансування, що передбачає як передачу ризику, так і збереження його частини. Тоді, вартість підприємства на кінець розрахункового періоду S_{kn} при використанні цих методів буде визначатися як:

$$S_{kn} = S_{nn} (1 + 2r) + (W - P - L)(1 + r) - F(r - i),$$

де S_{nn} - вартість підприємства на початок розрахункового періоду; P - страхова премія; W - страхове відшкодування в разі настання застрахованого ризику; L - збиток, що не покривається страхуванням; F - розмір резервного фонду при самострахуванні; r - середня рентабельність працюючих активів; i - середня рентабельність активів фонду ризику.

Очевидно, що при перевищенні збитку, який не покривається страхуванням величиною страхового відшкодування, розподіл фінансових ресурсів на покриття ризику було визначено не вірно, що знижує вартість підприємства. Для надійності прийняття рішення суб'єкт господарювання повинен визначити можливість передачі більшої величини ризику на страхування, а потім оцінити можливість прийняти на себе ризик, який залишився, що виражається у величині очікуваного збитку.

Таким чином, вартість є основним критерієм прийняття рішення про доцільність використання різних методів фінансування ризику. Для отримання повної картини можна скористатися методом попарного порівняння результатів використання кожного методу і на основі застосування обраного критерію прийняти рішення про програму управління ризиком.

Література.

1. Вітлінський В.В. Ризикологія в економіці та підприємстві: [Монографія] / В.В. Вітлінський, Г.І. Великоіваненко. - К. : КНЕУ, 2004. - 480 с.
2. Гранатуров В.М. Ризики підприємницької діяльності: проблеми аналізу / В.М. Гранатуров, О.Б. Шевчук. - К. : Державне вид.-інф. агентство «Зв'язок», 2000. - 150 с.
3. Клименко С.М. Обґрунтування господарських рішень та оцінка ризиків: [Навчальний посібник] / С.М. Клименко, О.С. Дуброва. - К. : КНЕУ, 2005. - 252 с.
4. Крюкова І.О. Науково-теоретичні доміанти формування системи управління фінансовою безпекою підприємств агропродовольчої сфери / І.О. Крюкова // Вісник ОНУ імені І.І. Мечникова. - 2015. - Т. 20. - Вип. 2/1. - С. 62-66.
5. Старостіна А.О. Ризик-менеджмент: теорія та практика: [Навчальний посібник] / А.О. Старостіна, В.А. Кравченко. - К. : ІВЦ «Видавництво «Політехніка»», 2004. - 200 с.
6. Балабанов И.Т. Риск-менеджмент / И.Т. Балабанов. - М. : Финансы и статистика, 1996. -196 с.
7. Бланк И.А. Управление финансовыми рисками / И.А. Бланк. - К. : Ника-Центр, 2005. - 600 с.

8. Управління підприємницькими ризиками / [Іода Є.В., Іода Ю.В., Мешкова Л.Л., Болотина Є.М.]. – [2-ге вид., випр. та перероб.]. – Тамбов : Вид-во Тамб. держ. техн. ун-ту, 2002. – 212 с.
9. *Lowrence W.W.* Of Acceptable Risk: Science and Determination of Safety / *W.W. Lowrence*. – Dos Altos : W. Kaufman C.A., 1976. – 324 p.
10. *Moore P.O.* The Business of Risk / *P.O. Moore*. – Cambridge: University Press, 1983. – 456 p.

References.

1. *Vitlinskyi V.V., & Velykoivanenko H.I.* (2004). *Ryzykolohiia v ekonomitsi ta pidpriemnytstvi* [Riskology in economics and entrepreneurship]. Kyiv : KNEU, p. 480 [in Ukrainian].
 2. *Hranaturov V.M., & Shevchuk O.B.* (2000). *Ryzyky pidpriemnytskoi diialnosti: problemy analizu* [Business risks: problems of analysis]. Kyiv : Derzhavne vyd.-inf. ahentstvo «Zviazok», p. 150 [in Ukrainian].
 3. *Klymenko S.M., & Dubrova O.S.* (2005). *Obgruntuvannia hospodarskykh rishen ta otsinka ryzykiv* [Rationale of business decisions and risk assessment]. Kyiv : KNEU, p. 252 [in Ukrainian].
 4. *Kriukova I.O.* (2015). *Naukovo-teoretychni dominanty formuvannia systemy upravlinnia finansovoiu bezpekoiu pidpriemstv ahroprodovolchoi sfery* [Scientific-theoretical formation of the dominant system of financial security agri-business sphere]. *Visnyk ONU imeni I.I. Mechnykova – Bulletin of ONU named I.I. Mechnikov*, Vol. 20, Issue, 2/1, pp. 62-66 [in Ukrainian].
 5. *Starostina A.O., & Kravchenko V.A.* (2004). *Ryzyk-menedzhment: teoriia ta praktyka* [Risk Management: theory and practice]. Kyiv : IVTs «Vydavnytstvo «Politekhnik»», p. 200 [in Ukrainian].
 6. *Balabanov I.T.* (1996). *Risk-menedzhment* [Risk management]. Moscow: Finansy i statistika, p. 196 [in Russian].
 7. *Blank I.A.* (2005). *Upravlenie finansovymi riskami* [Financial risk management]. Kyiv : Nika-Centr, p. 600 [in Ukrainian].
 8. *Ioda Ye.V., Ioda Yu.V., Meshkova L.L., & Bolotyina Ye.M.* (2002). *Upravlinnia pidpriemnytskymy ryzykamy* [Business risk management]. (2d ed.). Tambov : Vyd-vo Tamb. derzh. tekhn. un-tu. p. 212 [in Russian].
 9. *Lowrence W.W.* Of Acceptable Risk: Science and Determination of Safety. Dos Altos: W. Kaufman C.A., 1976. p. 324 [in English].
 10. *Moore P.O.* The Business of Risk. Cambridge: University Press, 1983. p. 456 [in English].
-

Аннотация.

Гіржева О.Н., Бірченко Н.А. Методи фінансування ризику діяльності підприємства.

В статті раскрыта роль ризику в діяльності підприємств, обґрунтована необхідність управління ними. Обобщены методы управления рисками (избегание, принятие, передача и снижение риска). Сформулированы основные методы финансирования риска, а именно предварительное, текущее и следующее финансирование, раскрыто их сущность и условия применения. Раскрыто источники финансирования мероприятий по управлению рисками. Предложено использование комплексного подхода в финансировании риска предприятия, основой которого является метод Хаустона. Отмечено, что стоимость предприятия является основным критерием принятия решения о целесообразности использования различных методов финансирования риска.

Ключевые слова: риск, управление рисками, методы управления рисками, финансирование рисков, методы финансирования рисков.

Abstract.

Girzheva O., Birchenko N. Methods of financing the enterprise risk.

The article reveals the role of risk in the activity of enterprises, the necessity of the risk management on enterprises is substantiated. There have been generalized risk management methods (avoidance, acceptance, transfer and risk reduction). The main methods of financing the risk (such as the preliminary, current and next financing) are formulated, their essence and conditions of application are disclosed. Sources of funding for risk management measures are disclosed. The use of complex approach in risk financing of the enterprise, the basis of which is the Houston method, is proposed. It is emphasized that the cost of an enterprise is the main criterion for making a decision on the appropriateness of using different methods of financing the risk.

Keywords: risk, risk management, risk management methods, risk financing, risk financing methods.

Стаття надійшла до редакції 02.03.2018 р.

Бібліографічний опис статті:

Гіржева О.М., Бірченко Н.О. Методи фінансування ризику діяльності підприємства / О.М. Гіржева, Н.О. Бірченко // Актуальні проблеми інноваційної економіки. – 2018. – № 1. – С. 10-13.

Girzheva O., & Birchenko N. (2018). *Methods of financing the enterprise risk. Actual problems of innovative economy*, No 1, pp. 10-13.

